HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

[א][1]זאת דהמצוה [2]ידרוך דהדורך [3]חמש דפאת נגב אם [4]דכי גואל הלין כתבן ולא קריין א)אמר רב אחא בר אדא במערבא פסקין להדין פסוקא לתלתא פסוקין [5]ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן אמר רבי חמא בר' חנינא לא העשיר משה אלא מפסולתן של לוחות שנאמר [6]פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים פסולתן שלך יהא אמר רבי יוסי בר' חנינא לא ניתנה תורה אלא למשה ולזרעו שנאמר [7]כתב לך פסל לך מה פסולתן שלך אף כתבן שלך (א) משה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל ועליו הכתוב אומר [8]טוב עין הוא יבורך וגו' מתיב רב חסדא [9]ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם ואותי צוה ואני לכם [10]ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלהי אותי צוה ואני לכם [11]ועתה כתבו לכם את השירה הזאת השירה לחודה למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל אלא פילפולא בעלמא ב)אמר ר' יוחנן א אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על גבור ועשיר וחכם ועניו וכולן ממשה גבור דכתיב [12]ויפרוש את האהל על המשכן ואמר מר ג)משה רבינו פרסו וכתיב [13]עשר אמות ארך הקרש וגו' אימא דאריך וקטין אלא מן הדין קרא דכתיב [14]ואתפוש בשני הלוחות ואשליכם מעל שתי ידי ואשברם ותניא ד)הלוחות ארכן ששה ורחבן ששה ועביין שלשה עשיר פסל לך פסולתן שלך יהא חכם רב ושמואל ה)דאמרי תרוייהו חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולם נתנו למשה חסר אחת שנאמר [15]ותחסרהו מעט מאלהים עניו דכתיב [16]והאיש משה עניו מאד אמר ר' יוחנן כל הנביאים עשירים היו מנלן ממשה ומשמואל מעמוס ומיונה משה דכתיב [17]לא חמור אחד מהם נשאתי אי בלא אגרא לאפוקי מאן דשקל בלא אגרא אלא דאפי' באגרא דילמא משום דעני הוה אלא מן פסל לך פסולתן יהא שלך שמואל דכתיב [18]הנני ענו בי נגד ה' ונגד משיחו את שור מי לקחתי וחמור מי לקחתי אי בחנם לאפוקי מאן דשקל בחנם אלא דאפילו בשכר דלמא דעני הוה אלא מהכא [19]ותשובתו הרמתה כי שם ביתו ו)ואמר רבא כל מקום שהלך ביתו עמו אמר רבא גדול מה שנאמר בשמואל יותר משנאמר במשה דאילו במשה רבינו כתיב לא חמור אחד מהם נשאתי דאפי' בשכר ואילו גבי שמואל אפי' ברצון לא שכרו דכתיב [20]ויאמרו לא עשקתנו ולא רצותנו וגו' עמוס דכתיב [21]ויען עמוס ויאמר אל אמציה לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי כי בוקר אנכי ובולס שקמים כדמתרגם רב יוסף ארי מרי גיתי אנא ושקמין לי בשפלתא וגו' יונה דכתיב [22]ויתן שכרה וירד בה וא"ר יוחנן שנתן שכרה של ספינה כולה אמר ר' רומנוס שכרה של ספינה הויא ד' אלפים דינרי דהבא וא"ר יוחנן בתחלה היה משה למד תורה ומשכחה עד שניתנה לו במתנה שנאמ' [23]ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו: **מתני'** כ)וזן את אשתו ואת בניו אע"פ שהוא חייב במזונותן ולא יזון את בהמתו בין טמאה בין טהור' ר' אליעזר אומר זן את הטמאה ואינו זן את הטהור' אמרו לו מה בין טמאה לטהורה אמר להו שהטהור' נפשה לשמי' וגופה שלו וטמאה נפשה

רש"י

זאת (ב) **המלוה.** כתיב בירמיה [א]: **ידרוך דהדורך.** כתיב (ג) וקראי לא גרס להו ידרוך דכתבן ולא קריין: **דכי גואל אתה.** ברות: **חמש דפאת נגב.** וטעמייהו לא מפרש ליה: **ללמד אתכם.** אלמא הקב"ה צוה ליתנה לישראל: **כתבו לכם.** אלמא שניתנה נמי להן לישראל: **למען תהיה לי לעד.** שילמדו כל התורה וילמדו אותה. אלמא לישראל נמי ניתנה: **פלפולא בעלמא.** להבין דבר מתוך דבר הוא דניתן למשה וניהג בה טובת עין ונתנה לישראל: **פירסו.** מכלל דגבור (ד) הוא וגוף גדול: **ואימא דאריך היה וקטין.** שלא היה גופני ולא היה בעל כח: **ועוביין שלש.** ואפי' הכי שיברן: **ותחסרהו מעט.** וזו היא אחת שאותה אחת היה הקב"ה יתירה עליו: **אי בלא אגרא.** מאי רבותיה: **לאפוקי ממאן דשקל בלא אגרא.** כל מי שהוא רוצה חמורו של חבירו בלא שכר ומאי מעליותא היא דלא הוה גזלן כ"ע נמי (ה) לא גוזלין נינהו: **דלמא.** האי דלא שקיל אפי' באגרא לאו משום עושר דלמא משום דעני הוה ולא הוו ליה משואות ולהכי לא הוה צריך: **אלא מהכא.** שמעינן דעשיר היה מפסל לך: **ביתו עמו.** כלי תשמישו. וזה היה מרוב עושר: **לא חמור אחד מהם נשאתי.** בעל כרחו אפי' בשכר הא ברצון בעלים היה שוכר. ואילו גבי שמואל וכו' לא עשקתנו ולא רצותנו שלא היה שוכר לא באונס ולא ברצון: **מתני' וזן את אשתו ואת בניו.** של מודר: **אע"פ.** שהמודר חייב במזונותן כיון דלאו לפטומי עבידן ודי להן במאי שהוא מפרנסן לאו הנאה מרובה עביד ליה: **ולא יזון את בהמתו כו'.** הואיל ולפטומי עבידן עביד ליה הנאה מרובה: **נפשה לשמים וגופה שלו.** לאכילה משום הכי לא יזון אותה לפטומי שמהנהו הנאה מרובה:

נפשה

ר"ן

זאת דהמלוה. בסדר ואתחנן כך מלאתי כתוב ולא נמלא בספרים שלנו: **ידרוך דהדורך.** בסוף ירמיה ידרוך הדורך את קשתו ידרוך שני כתיב ולא קרי: **חמש דפאת נגב.** בסוף יחזקאל (והנה) [ואלה] מדותיה וגו' חמש חמש מאות וארבעת אלפים חמש שני כתיב ולא קרי: **אם דכי גואל.** ברות ועתה כי אמנם כי אם גואל אנכי האי אם כתיב ולא קרי. ובמסרה חשיב כל הני וטפי עלייהו אחריני מיהו לא חשיב ז) את דהמלוה אלא ח) את דהנפש דכתיב בירמיהו ט) גבי לדקיה חי ה' אשר עשה לנו את הנפש הזאת: **מתיב רב חסדא ואותי לוה ה' בעת ההיא.** אלמא דהשם לוהו ללמד את ישראל. ומפרקינן ואני לכם וקרא ה"ק ואותי לוה ה' בעת ההיא ואני נתתי את לבי ללמד חוקים ומשפטים: **למען תהיה לי השירה הזאת לעד.** ואי שירה לבדה קאמר מאי סהדותא איכא: **פילפולא בעלמא.** נתן לו למשה והוא נהג בו טובת עין לישראל: **וכתיב עשר אמות ארך הקרש.** אלמא משה גבוה עשר אמות היה וכיון שהיה גדול כל כך מסתמא גבור היה: **אריך וקטין.** ארוך בקומה וקטין בכח: **חוץ מאחת.** ידיעת הש"י על אמיתתו כדכתיב ותחסרהו מעט מאלהים: **לאפוקי מאן דשקל בלא אגרא.** וכי משתבח היה שלא נטל בלא שכר: **אלא אפילו באגרא.** שלא היה נהנה משל אחרים: **אפילו ברצון.** דזימנין מתרצו משום כסופא ולא ניחא להו: **מתני' וזן את אשתו ואת בניו.** אפי' כרבנן י) אתיא דבתורת מלוה עסקינן ולא בתורת פרעון של בעל שחייב במזונותיהם ואע"ג דהמודר מתהני שאינו צריך לתת להם מזונות ההיא הנאה דממילא היא: **ולא יזון את בהמתו בין טמאה בין טהורה.** דמהנהו הוא ממש מפני שמעלה בדמים: **ר' אליעזר אומר זן את הטמאה.** כדמפרש ואזיל שכיון שאין בה למודר הנאת אכילה אינו נהנה במזונותיו של מדיר: **וגופה שלו.** לאכילה. הלכך

אי

מסורת הש"ס

א) קידושין ל., ב) שבת לב. [ע"ש ומלוה לייסב], ג) [בכורות מד.], ד) [ב"ב יד.], ה) ר"ה כא: ע"ש, ו) ברכות י: ע"ש, ז) [נ"ל זאת], ח) [נ"ל זאת], ט) [סי' לח פסוק טז ע"ש היטב], י) [דלעיל לג: דפליגי על חנן], כ) נ"א שאומרים,

◆

תורה אור השלם

1. וְזֹאת הַמִּצְוָה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֱלֹהֵיכֶם לְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: דברים ו א
2. אֶל יִדְרֹךְ הַדֹּרֵךְ קַשְׁתּוֹ וְאֶל יִתְעַל בְּסִרְיֹנוֹ וְאַל תַּחְמְלוּ אֶל בַּחֻרֶיהָ הַחֲרִימוּ כָּל צְבָאָהּ: ירמיהו נא ג
3. וְאֵלֶּה מִדּוֹתֶיהָ פְּאַת צָפוֹן חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים וּפְאַת נֶגֶב חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים וּמִפְּאַת קָדִים חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים וּפְאַת יָמָּה חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים: יחזקאל מח טז
4. וְעַתָּה כִּי אָמְנָם כִּי גֹאֵל אָנֹכִי וְגַם יֵשׁ גֹּאֵל קָרוֹב מִמֶּנִּי: רות ג יב
5. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרִי עִמָּךְ וְגַם בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם אֶל יְיָ: שמות יט ט
6. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה פְּסָל לְךָ שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים כָּרִאשֹׁנִים וְכָתַבְתִּי עַל הַלֻּחֹת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלֻּחֹת הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ: שמות לד א
7. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה כְּתָב לְךָ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית וְאֶת יִשְׂרָאֵל: שמות לד כז
8. טוֹב עַיִן הוּא יְבֹרָךְ כִּי נָתַן מִלַּחְמוֹ לַדָּל: משלי כב ט
9. וְאֹתִי צִוָּה יְיָ בָּעֵת הַהִוא לְלַמֵּד אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים לַעֲשֹׂתְכֶם אֹתָם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: דברים ד יד
10. רְאֵה לִמַּדְתִּי אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי יְיָ אֱלֹהָי לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: דברים ד ה
11. וְעַתָּה כִּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמְּדָהּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׂימָהּ בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: דברים לא יט

עין משפט נר מצוה

לג א מיי' פ"ז מהל' יסודי התורה הל' א:

לד ב מיי' פ"ו מהל' נדרים הל' ד סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סימן רכא ס"ב:

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' כתבן שלך ומשה: (ב) רש"י ד"ה זאת דהמצוה: (ג) ד"ה ידרוך כו' כתיב תרתי קראי ולא קרי' להו ידרוך שני דכתבן: (ד) ד"ה פירסו כו' דגבור היה: (ה) ד"ה לאפוקי וכו' כ"ע נמי לאו גזלנין נינהו:

◆

הגהות הגר"א

[א] גמ' זאת דהמצוה. נמחק ונ"ב את דהנפש ובספריו עוד ג' אם דאמנון (ש"ב י"ג). אם דמקום (שם ט"ו). אם דכאשר (ירמיה ל"ט. וכ"ה במ"ס פ"ו ה"ט):

◆

הגהות מהר"י לנדא

[א] רש"י ד"ה זאת המלוה. כתיב בירמיה. נ"ל את דהנפש כתיב בירמיה (ל"ח ט"ז) ועי' בפי' הר"ן ד"ה אם דכי גואל:

◆

פירוש הרא"ש

ידרוך דהדורך. שתי פעמים וחד לא קרי: **חמש דפאת נגב.** ביחזקאל: **אם דיגאל.** ברות: **לתלתא פסוקי.** ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגו': **פסל לך שלך יהא.** ושל סנפירינון היו: **טוב עין הוא יבורך.** זה משה דכתיב ביה כי טוב הוא כי נתן מלחמו לדל אין לחם אלא תורה דכתיב לכו לחמו בלחמי ואין דל אלא ישראל שנאמר וידל ישראל עד מאד: **למען תהיה לי השירה הזאת לעד.** ואם לא ניתן להם תורה אלא זו השירה על מה תעיד: **פלפולא בעלמא.** הבנה וחריפות והיינו כתבן שלך כי כל החכמה והשכל רמוזים בכתב התורה בעורות האותיות: **אין הקב"ה משרה שכינתו.** בקביעות: **דאריך וקטין.** אריך בקומה וקטין בכח תימה אמאי לא יליף מקרשים דכתיב ויפרש את המשכן [נ"ל קרשיו שמות מ]: **חמשים שערי בינה** ונתנו לו למשה חוץ מאחד. דכתיב מזוקק שבעתים: **משום דעניו** הוה. ומנהג חסידות היה שלא להטריח עליהם: **ולא רצותנו.** משמע אפילו מרלונו: **ויתן שכרה.** משמע של כל הספינה: **מתני' וזן את אשתו ואת בניו אע"פ שחייב במזונותיהן.** חייב אאשתו קאי אבל בניו מלוה הוא דאיכא ולא חיובא כדתניא בכתובות בפ' נערה (דף מט.) מלוה לזון את הבנות קל וחומר לבנים דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר מלוה לזון את הבנים וכל שכן לבנות ובקטנים איכא לאוקמי דתקנת אושא היא (שם מט:) שיהא אדם זן את בניו קטנים ואלו מתניתין היא ורבינו תם מוקי לה בגירש את אשתו והאדרה ופסקה עמו לזון: **את בהמתו בין טמאה כו'.** דניחא ליה בפטומן וקא מהני ליה:

---

12. וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן וַיָּשֶׂם אֶת מִכְסֵה הָאֹהֶל עָלָיו מִלְמָעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה: שמות מ יט 13. עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַקָּרֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה רֹחַב הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: שמות כו טז 14. וָאֶתְפֹּשׂ בִּשְׁנֵי הַלֻּחֹת וָאַשְׁלִכֵם מֵעַל שְׁתֵּי יָדָי וָאֲשַׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם: דברים ט יז 15. וַתְּחַסְּרֵהוּ מְּעַט מֵאֱלֹהִים וְכָבוֹד וְהָדָר תְּעַטְּרֵהוּ: תהלים ח ו 16. וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָיו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה: במדבר יב ג 17. וַיִּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד וַיֹּאמֶר אֶל יְיָ אַל תֵּפֶן אֶל מִנְחָתָם לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי וְלֹא הֲרֵעֹתִי אֶת אַחַד מֵהֶם: במדבר טז טו 18. הִנְנִי עֲנוּ בִי נֶגֶד יְיָ וְנֶגֶד מְשִׁיחוֹ אֶת שׁוֹר מִי לָקַחְתִּי וַחֲמוֹר מִי לָקַחְתִּי וְאֶת מִי עָשַׁקְתִּי אֶת מִי רַצּוֹתִי וּמִיַּד מִי לָקַחְתִּי כֹפֶר וְאַעְלִים עֵינַי בּוֹ וְאָשִׁיב לָכֶם: שמואל א יב ג 19. וּתְשֻׁבָתוֹ הָרָמָתָה כִּי שָׁם בֵּיתוֹ וְשָׁם שְׁפָטוֹ אֶת יִשְׂרָאֵל וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַייָ: שמואל א ז יז 20. וַיֹּאמְרוּ לֹא עֲשַׁקְתָּנוּ וְלֹא רַצּוֹתָנוּ וְלֹא לָקַחְתָּ מִיַּד אִישׁ מְאוּמָה: שמואל א יב ד 21. וַיַּעַן עָמוֹס וַיֹּאמֶר אֶל אֲמַצְיָה לֹא נָבִיא אָנֹכִי וְלֹא בֶן נָבִיא אָנֹכִי כִּי בוֹקֵר אָנֹכִי וּבוֹלֵס שִׁקְמִים: עמוס ז יד 22. וַיָּקָם יוֹנָה לִבְרֹחַ תַּרְשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי יְיָ וַיֵּרֶד יָפוֹ וַיִּמְצָא אֳנִיָּה בָּאָה תַרְשִׁישׁ וַיִּתֵּן שְׂכָרָהּ וַיֵּרֶד בָּהּ לָבוֹא עִמָּהֶם תַּרְשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי יְיָ: יונה א ג 23. וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ בְּהַר סִינַי שְׁנֵי לֻחֹת הָעֵדֻת לֻחֹת אֶבֶן כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים: שמות לא יח

מוסף רש"י

פסולתן שלך. הראהו מחצב סנפירינון מתוך אהלו ואמר לו הפסולת. יהיה שלך, משם נתעשר משה הרבה (שמות לד א). **וקטין.** דק (שבת קלד. ועוד). **חמשים שערי בינה.** סיפיה דהאי קרא (אמרות ה' אמרות טהורות וגו') מזוקק שבעתים, שבע שביעיות, והם חמשים חסר אחת שנמסרו למשה, למדנו שחמשים נבראו, שהרי מעט נחסר מאלהים (ר"ה כא:). **שנאמר ותחסרהו וגו'.** במזמור מה אנוש כי תזכרנו (שם). **כי שם ביתו.** לעיל מניה כתיב והיה מדי שנה בשנה וסבב בית אל והגלגל והמצפה ושפט את ישראל, וסמיך ליה ותשובתו הרמתה כי שם ביתו, וכי איני יודע ששם ביתו, אלא אכולהו מקומות דקרא דלעיל מיניה קאי, שכל מקום שהיה הולך שם היה נושא כלי תשמישי בית עמו ואהל חנייתו, שלא להנות מן אחרים (ברכות י:).

תוספות

זאת דהמצוה. פרשה ואתחנן ואינו כך בשום חומש: **ידרוך הדורך.** בירמיה: **צדקתך בהררי אל.** ולא קרי כהררי אל לדקתך וי"א הוי"ו מולדקתך ז) שאמר אנחנו ולדקתך: **[אותי צוה].** הכי אמר משה לישראל אותי צוה ואני לכם: **למען תהיה השירה הזאת לעד בבני ישראל.** ואי בשירה לחוד מאי עדות איכא: **אלא פלפולא בעלמא.** שיטת חריפות והבינה נמסר למשה רבינו ונהג טובת עין ונתנו לישראל ואמר משה כו': **[וכתיב עשר אמות אורך הקרש].** אלמא [illegible]

בקשתי לשכור ממנו ואפילו ברילוי: **וזן את אשתו ובניו.** אי אתיא כתנן ניחא דמבריח ארי בעלמא הוא וכי אתיא נמי כרבנן ניחא שפיר דמיירי הכא ממזונות יתירות ואין נפרע [מבעלה] דכי פליגי רבנן היינו במפרנס סתם אע"פ שלא פי' לשם הלואה מ"מ לשם מתנה לא יהיב והוי לרבנן כמו יורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות דנוטל מה שהשביח וחנן מחלק בין השביח להיכא דלא הוה אלא מבריח ארי מנכסי חבירו א"כ אם נותן מתנה לאשה דין הוא שאין [illegible] גופה שלו לשמיה: